

„CHCEME LEN SVOJE PRÁVA!“

V Rakúsku odopierajú práva opatrovatelkám zo zahraničia

ZHRNUTIE

„V podstate len chceme niektoré práva. Mali by sa kontrolovať aj naše pracovné podmienky. Keď nastúpíte do práce, nájdete tam niečo iné, než uvádza zmluva. Spraviť si prestávku alebo sa vyspať je ťažké. Často sme zavalení prácou nad rámec zmluvy.“
– Hilda, opatrovatelka z Rumunska pracujúca v Rakúsku

Ženám, ktoré prichádzajú do Rakúska poskytovať opatrovateľskú starostlivosť pre starších ľudí, chýba dostatočná pracovno-právna ochrana. Za nadmerne dlhé pracovné zmeny a služby bez prestávok dostávajú nízke mzdy, nemajú primeraný prístup k sociálnemu zabezpečeniu. Mnohé z nich zažívajú situácie, v ktorých čelia rasizmu, obťažovaniu a zneužívaniu, a často sa nemajú na koho obrátiť so žiadosťou o asistenciu, ochranu či pracovnú inšpekciu, ktoré by viedli k ukončeniu ich diskriminácie.

Neisté postavenie opatrovateliek pracujúcich v rakúskych domácnostiach ešte zhoršila pandémia COVID-19. Zvlášť zviditeľnila bezútešné pracovné podmienky tých, ktoré za prácou dochádzajú zo zahraničia. Tie si totiž boli nútené počas prvých mesiacov pandémie predĺžiť svoje pracovné zmeny v Rakúsku, aby nenastal výpadok v poskytovaní starostlivosti starším ľuďom ani po uzatvorení hraníc. Mnohé opatrovatelky, s ktorými Amnesty International viedla rozhovory, hovorili o tom, že kvôli pandémie sa ocitli v 24-hodinových službách sedem dní v týždni, bez primeranej ochrany pred nadmerne predĺženým pracovným časom či pred odopieraním práva na pravidelné prestávky na odpočinok.

Táto správa vychádza z výskumu, ktorý sa uskutočnil od novembra 2020 do mája 2021. Okrem teoretickej časti viedli výskumníci a výskumníčky Amnesty International rozhovory s 32 ľuďmi, ktorí mali buď priame skúsenosti s opatrovateľskou prácou, odborné znalosti a/alebo skúsenosti s úlohami relevantnými pre povolanie v oblasti opatrovateľskej práce v Rakúsku. Medzi respondentkami je šesť Sloveniek a sedem Rumuniek, ktoré v tom čase alebo v minulosti pracovali ako opatrovatelky v domácnosti v Rakúsku.

Amnesty International sa rozhodla osobitne preskúmať situáciu opatrovateliek a opatrovateľov v domácnostiach v Rakúsku a ochranu ich ľudských práv na základe

konkrétnych problémov týchto pracujúcich v súvislosti s pandémiou COVID-19. Viac ako 92 percent pracujúcich v domácej starostlivosti v Rakúsku tvoria ženy. Viac ako 98 percent z nich cestuje za prácou z krajín strednej a východnej Európy, najmä z Rumunska a Slovenska. Do Rakúska zvyknú dochádzať na dvoj- alebo štvortýždňové zmeny (pracovné turnusy), po ktorých sa na obdobie voľna vracajú do krajín pôvodu. Obmedzenia cezhraničného pohybu osôb preto mimoriadne negatívne zasiahli práve opatrovatelky pracujúce v rakúskych domácnostiach.

Poskytovanie opatrovateľskej starostlivosti starším ľuďom je veľmi feminizované povolanie, v dôsledku čoho je podhodnotené i spoločensky nedocenené. Rakúsko patrí k európskym krajinám s najvyšším rozdielom v odmeňovaní žien a mužov (v roku 2019 dosahoval 19 percent). Pre ženy, ktoré za prácou v tomto odvetví dochádzajú zo zahraničia, je rozdiel ešte väčší a ich platy často nedosahujú úroveň minimálnej mzdy. Platové ohodnotenie pracujúcich zo zahraničia je v Rakúsku približne o 25 percent nižšie ako ohodnotenie pracujúcich s rakúskym občianstvom. Práca žien zo zahraničia je ohodnotená až o 26,8 percenta horšie ako práca rakúskych občianok.

Rakúska populácia postupne starne – do roku 2040 bude viac ako štvrtina obyvateľstva vo veku nad 65 rokov – čo sa premietá aj do stúpajúceho dopytu po opatrovateľstve. Aj politické rozhodnutia, ako napríklad o peňažných dávkach alebo o tom, že starší ľudia do roku 2018 osobne niesli zodpovednosť za financovanie vlastnej dlhodobej starostlivosti v domovoch sociálnych služieb, viedli k tomu, že mnohí starší ľudia alebo ich rodiny sa rozhodli pre opatrovanie v domácnosti. V súčasnosti poskytuje opatrovateľskú starostlivosť starším ľuďom v ich domovoch viac ako 60-tisíc opatrovateliek a opatrovateľov. Táto práca je tiež známa ako 24-hodinová starostlivosť.

Docenenie opatrovateliek na spoločenskej a politickej úrovni však s vysokým dopytom po opatrovateľských službách v domácnosti vôbec nekorešponduje.

Právne a politické medzery – neistá pracovná pozícia opatrovateliek a opatrovateľov v Rakúsku

Opatrovateľky a opatrovateľov v domácnosti môže buď priamo zamestnať staršia osoba, o ktorú sa starajú, jej príbuzní, prípadne nezisková organizácia, alebo môžu byť samostatne zárobkovo činnými osobami. Viac ako 98 percent opatrovateliek a opatrovateľov v domácnosti je v právnej pozícii samostatne zárobkovo činných osôb. Mnoho z nich sa dostane do kontaktu so staršími ľuďmi, ktorí potrebujú starostlivosť,

prostredníctvom agentúr sprostredkujúcich zamestnanie. Rakúske právne predpisy stanovujú pre opatrovatelky a opatrovateľov v domácnosti minimálnu mzdu a ochranu pred nadmerným pracovným časom. Táto pracovno-právna ochrana sa však vzťahuje len na opatrovatelky a opatrovateľov v priamom pracovnom pomere, preto prevažná väčšina z nich ostáva v tomto smere nechránená. Samostatne zárobkovo činné osoby by teoreticky mali mať možnosť vyjednávať o mzde a pracovnom čase priamo s ľuďmi, o ktorých sa starajú. V praxi však často túto autonómiu nemajú. Okrem toho, samostatne zárobkovo činné osoby nemajú nárok na nemocenské dávky (*Krankengeld*) vyplácané za práceneschopnosť trvajúcu bez prerušenia 42 dní, pokiaľ neplatia dodatočné príspevky do systému sociálneho poistenia. Zatiaľ čo úlohy zamestnaných a samostatne zárobkovo činných opatrovateliek a opatrovateľov sú v zásade rovnaké, samostatne zárobkovo činné osoby nemajú takmer žiadnu právnu ochranu v oblasti mzdy a pracovného času a narážajú na prekážky, ktoré im nedovoľujú uplatňovať si svoje ľudské práva – právo na spravodlivé a priaznivé pracovné podmienky a právo na sociálne zabezpečenie.

Nedostatočná autonómia pri rozhodovaní o odmene, pracovnom čase a odpočinku

Vnímať opatrovatelky a opatrovateľov v domácnosti ako samostatne zárobkovo činné osoby môže byť zavádzajúce, pretože im zvyčajne chýba autonómia v otázkach vyjednávania o výške odmien, dĺžke pracovného času a prestávkach na odpočinok. Často ich najímajú agentúry na sprostredkovanie zamestnania a osoba poskytujúca starostlivosť je v zmluvnom vzťahu nielen so staršou osobou, ktorú opatruje, ale aj s agentúrou. Ženy, ktoré majú skúsenosť s prácou v takejto pozícii, ktorá vyžaduje, aby žili v rovnakej domácnosti ako ich klienti a klientky, povedali Amnesty International, ako sa museli prispôbovať každodennej rutine a meniacim sa zdravotným potrebám svojich klientov a klientok, čo im v praxi bránilo prijímať samostatné rozhodnutia o svojom pracovnom čase a čase na odpočinok, ktoré sú výsadou samostatnej zárobkovej činnosti. Pracovné agentúry zároveň v rámci výkonu svojej sprostredkovateľskej funkcie posudzujú potreby starších ľudí, na základe čoho stanovujú opatrovateľské úlohy a výšku odmien za ich vykonávanie, pričom si často si uplatňujú aj právomoc vyberať od klientov zárobok pre opatrovatelky a opatrovateľov.

Bariéry v prístupe k pandemickej finančnej podpore

Pandémia COVID-19 zhoršila pracovné podmienky opatrovateliek a opatrovateľov v domácnosti, čím ohrozila ich fyzické a psychické zdravie. Počas platných obmedzení cezhraničného pohybu si opatrovatelky a opatrovatelia často predlžovali svoje pracovné zmeny v Rakúsku a v čase lockdownu pracovali v 24-hodinových službách 7 dní v týždni nepretržite najmenej šesť týždňov. A hoci rakúske orgány zaviedli viacero podporných

mechanizmov – či už osobitne pre opatrovatelky a opatrovateľov v domácnosti, alebo pre samostatne zárobkovo činné osoby vo všeobecnosti –, v niektorých prípadoch medzi kritériá pre uchádzačky a uchádzačov o takúto podporu zaradili aj také, ktoré mnohé opatrovatelky a opatrovatelia zo zahraničia nespĺňali.

Hlavné odporúčania

Amnesty International vyzýva rakúsky parlament a vládu, aby zabezpečili, že si všetky opatrovatelky a opatrovatelia budú môcť uplatňovať právo na spravodlivé odmeňovanie, právo na priaznivé a spravodlivé pracovné podmienky a právo na sociálne zabezpečenie bez akejkoľvek diskriminácie. V záujme toho im organizácia odporúča nasledovné kroky:

- Rozšíriť záruku minimálnej mzdy a ochranu pred predlžovaním pracovného času na všetky opatrovatelky a opatrovateľov v domácnostiach.
- Revidovať, spresniť a prispôbiť zákony a predpisy tak, aby chránili práva samostatne zárobkovo činných opatrovateliek a opatrovateľov, ktorí v praxi vykonávajú prácu v kontexte pracovného pomeru. Medzinárodná organizácia práce (Odporúčanie R198) štátnym orgánom odporúča určiť zamestnanecké postavenie ľudí poskytujúcich starostlivosť v domácnostiach na základe konzultácií s najreprezentatívnejšími organizáciami zastupujúcimi zamestnávateľov a samotné pracovníčky a pracovníkov.
- Posilniť mechanizmy inšpekcie práce, napríklad prostredníctvom pravidelných neohlásených návštev v domácnostiach starších ľudí využívajúcich služby domácej starostlivosti na území celého Rakúska a zahrnúť pracovné podmienky a pozíciu opatrovateliek a opatrovateľov do celkového hodnotenia kvality domácej opatrovateľskej služby.
- Zapojiť aj samotné opatrovatelky dochádzajúce za prácou zo zahraničia do procesu tvorby reforiem, ktorých cieľom bude zlepšiť ich ľudskoprávne postavenie.
- Prijíť opatrenia na odstránenie diskriminácie voči pracovníckam zo zahraničia a zaviesť zábezpeky a podporné služby zamerané na predchádzanie zneužívaniu a vykorisťovaniu.